

Niels Arnfred
stud.scient.pol.

PEARSON-RAPPORTEN - DE RIGE LANDES UDVIKLINGSMANIFEST
En anmeldelse

Indledning

Pearson-rapporten om u-landene og u-landshjælpen¹⁾ er optimistisk. På grundlag af statistisk materiale over produktionen pr. indbygger i de rige og fattige lande siden 2. verdenskrig, hovedsagelig hentet fra Verdensbanken, ser den lyst på fremtiden. De fattige lande er på vej ud af deres fattigdom. De er oven i købet i færd med at indhente den industrialiserede verden. Det står bedre til, end man i den rige verden havde turdet håbe på. Tallene viser, at den internationalt udbredte målsætning er ved at blive realiseret. I Pearson-kommissionens formulering lyder målsætningen:

"Så snart som mulig å få brakt de underutviklede land i en stilling, hvor de selv kan opfylle sine ønsker uten å være avhengig av hjelp utenfra".²⁾

Rapporten siger dog også, at der er langt endnu før dette fælles mål er nået. Afstanden mellem industrialiserede og ikke-industrialiserede lande er stadig stor, og der skal endnu overføres betydelige ressourcer fra den første gruppe til den anden. Hertil kræves politisk besluthed og - især - god vilje i de rige lande, og samarbej-

---

1) Pearson-rapporten om udviklingshjælpen, Spektrums Aktuelle, Oslo 1970, oversat fra engelsk efter Partners in Development, Report of the Commission on International Development, Praeger Publishers, Inc., New York 1969. Den norske udgave er på 261 s., idet et appendix på 120 s. om udviklingssituationen i de enkelte verdensdele er udeladt. I det følgende henvises til den norske udg., forkortet Pearson. Rapporten er skrevet på foranledning af Verdensbanken. 7 medlemmer deltog i kommissionen (England, USA, Frankrig, Japan, Vesttyskland, Brasilien og Vestindien) hvoriblandt 4 var placeret i topstillinger i den vestlige finansverden (udviklingsbanker o.lign.) mens 3 var universitetsfolk.

2) Pearson s. 29, jvf. s. 26.

Niels Arnfred
stud.scient.pol.

PEARSON-RAPPORTEN - DE RIGE LANDES UDVIKLINGSMANIFEST
En anmeldelse

Indledning

Pearson-rapporten om u-landene og u-landshjælpen¹⁾ er optimistisk. På grundlag af statistisk materiale over produktionen pr. indbygger i de rige og fattige lande siden 2. verdenskrig, hovedsagelig hentet fra Verdensbanken, ser den lyst på fremtiden. De fattige lande er på vej ud af deres fattigdom. De er oven i købet i færd med at indhente den industrialiserede verden. Det står bedre til, end man i den rige verden havde turdet håbe på. Tallene viser, at den internationalt udbredte målsætning er ved at blive realiseret. I Pearson-kommissionens formulering lyder målsætningen:

"Så snart som mulig å få brakt de underutviklede land i en stilling, hvor de selv kan opfylle sine ønsker uten å være avhengig av hjelp utenfra".²⁾

Rapporten siger dog også, at der er langt endnu før dette fælles mål er nået. Afstanden mellem industrialiserede og ikke-industrialiserede lande er stadig stor, og der skal endnu overføres betydelige ressourcer fra den første gruppe til den anden. Hertil kræves politisk besluthed og - især - god vilje i de rige lande, og samarbej-

---

1) Pearson-rapporten om udviklingshjælpen, Spektrums Aktuelle, Oslo 1970, oversat fra engelsk efter Partners in Development, Report of the Commission on International Development, Praeger Publishers, Inc., New York 1969. Den norske udgave er på 261 s., idet et appendix på 120 s. om udviklingssituationen i de enkelte verdensdele er udeladt. I det følgende henvises til den norske udg., forkortet Pearson. Rapporten er skrevet på foranledning af Verdensbanken. 7 medlemmer deltog i kommissionen (England, USA, Frankrig, Japan, Vesttyskland, Brasilien og Vestindien) hvoriblandt 4 var placeret i topstillinger i den vestlige finansverden (udviklingsbanker o.lign.) mens 3 var universitetsfolk.

2) Pearson s. 29, jvf. s. 26.

de mellem alle implicerede parter herunder de internationale organisationer. I første række må selve udviklingsmålsætningen præciseres. Dernæst bør den forfølges gennem en nøje koordineret indsats i overensstemmelse med en fælles strategi. Netop formuleringen af denne strategis enkelte "træk" har været kommissionens hovedopgave. Den udgør da også langt den overvejende del af rapporten, men resumeres i det indledende kapitel i følgende 10 punkter:¹⁾

- 1) Der bør skabes forudsætninger for en fri verdenshandel.
- 2) Strømmen af gensidigt fordelagtige private investeringer bør øges.
- 3) Et bedre fællesskab, en klarere målrettethed og en større sammenhæng i udviklingshjælpen bør tilstræbes.
- 4) Bistandens omfang bør øges.
- 5) Gældsproblemet bør løses.
- 6) Bistanden bør gøres mere effektiv.
- 7) Den faglige bistand bør forbedres.
- 8) Befolkningstilvæksten bør begrænses.
- 9) Forsknings- og uddannelsesbistanden bør tilføres nyt liv.
- 10) Den multilaterale bistand bør styrkes.

Pearson-rapporten er som bekendt blevet en hovedhjørnestein i den officielle debat om udviklingsproblematik i de rige lande, ligesom væsentlige sider af selve bistandspolitikken genpejler rapportens synspunkter. Herhjemme er den uden videre gledet ind i debatten omkring ændringen af bistandsloven af

---

1) Jvf. kapitlerne 4 - 11, resumeret ss. 32 - 40.

1962¹⁾, og har på en række punkter præget den nye betænkning.²⁾ I kraft af rapportens status som "dokumentet" om emnet har det været muligt for den hjemlige offentlighed at afvise eller undgå en diskussion af udviklingsproblematikken, som ikke holdt sig til de forestillinger argumenter, rapporten står for. Det billede rapporten producerer af relationerne mellem i- og u-lande, og af udviklingsproblemets karakter i det hele taget, kan derfor fortjene en nærmere undersøgelse.

Det følgende er en anmeldelse af Pearson-rapporten. Jeg søger at vise, at dens strategi er yderst diskutabel, at jo mere Pearson-rapportens politik efterleves af den allerede industrialiserede verden, desto vanskeligere vil det være for u-landene at realisere den målsætning kommissionen selv formulerer, hvis kerne er: u-landenes autonome udvikling, dvs. uafhængighed af i-landene. Uanset effektive og acceptable delmomenter i strategien, må den som helhed forkastes som vildledende, hvis målsætningen skal tages alvorligt. Dette beror ikke så meget på en forkert strategi i forhold til den gennemførte analyse, som på, at analysen i rapporten er overfladisk og uhistorisk. I virkeligheden tilslører den en række forhold, som synes at rumme i det mindste dele af en nøgle til forståelse af de mekanismer som idag hæmmer u-landenes muligheder for at udvikle sig i overensstemmelse med den internationalt anerkendte målsætning.

Anmeldelsen vil derfor koncentrere sig om Pearson-rapportens analyse af u-landenes situation. Kun et begrænset udsnit heraf vil dog blive inddraget³⁾.

---

1) Når undtages kritikkens i UB?, Pol.Revy og tildels i Verdensbankgruppens pjece - og den kan undtages fordi den ignoreres - har kun Knud Erik Svendsen rejst enkelte spørgsmål i forbindelse med rapporten, jvf. Nye vilkår for udviklingslandene?, Mellempolkeligt Samvirke 1970

2) Betænkning om Danmarks Samarbejde med Udviklingslandene, nr. 565, København 1970.

3) F.eks. beskæftiger jeg mig ikke med to centrale emner: befolkningstilvæksten og udviklingsbistanden fra i-landene.

Referat af kommissionens synspunkter vil veksle med kritiske kommentarer. Først diskuteres rapportens betragtninger over u-landenes vækst i forhold til de industrialiserede lande. Dernæst kritiseres rapportens analyse af vilkårene for udvikling inden for henholdsvis landbrug og industri i u-landene. Endelig drøfter jeg kort rapportens ideologiske funktion under indtryk af dens omtalte indflydelse på den offentlige debat og faktiske bistands-politik.

Hovedpunkterne i den følgende kritik af Pearson-rapporten kan resumeres i tre bemærkninger:¹⁾

- 1) Rapporten skelner ikke mellem almindelig vækst pr. indbygger og økonomisk udvikling. De to begreber anvendes i flæng, og man får nærmest indtryk af, at de dækker det samme.²⁾
- 2) Ved at overse (eller bevidst at undlade) denne sondring er rapporten ikke i stand til at identificere de indbyggede begrænsninger af strukturel karakter, som vil være forbundet med forsøg på at udvikle landbrugssektoren ad kapitalistisk vej, og skabe en eksportorienteret industriel sektor baseret på udenlandsk kapital.

---

1) Kritikken bygger især på synspunkter fremført af den ægyptiske økonom Samir Amin, prof. ved Institut Africain de Développement et de Planification i Dakar, i Development and structural Changes, African Experience 1950-1970, Colombia Conference on International Economic Development, 1970, (Stencileret), i Les Indépendances Africaines et les Lois du "Centre". Sous-développement et marché international, Politique Aujourd'hui, août-septembre 1969, s. 111(2) og endelig i Capitalism and Development in the Ivory Coast fra African Politics and Society, red. af Irving Leonard Mackovitz, The Free Press, N.Y. 1970 (3)

2) Ved vækst forstås her simpel kvantitativ forøgelse i nationalproduktet pr. indbygger (GNP pr. Capita), som følge af højere produktion eller øget produktivitet i en enkelt eller få sektorer. (Når der er tale om vækst uden udvikling er det i reglen udadvendte sektorer). For at kunne tale om vækst med udvikling må der samtidig være sket en bred kvalitativ forbedring i økonomien inden for alle sektorer, f.eks. via en bedre udnyttelse af eksisterende naturlige resourcer, større indbyrdes forbindelse mellem de enkelte sektorer, yderligere specialisering, produktiv anvendelse af overskud o.s.v.

- 3) Som en videre konsekvens af sammenblandingen af fænomenerne vækst og udvikling overser rapporten, at det netop er u-landenes integration i det internationale marked på dettes - og det vil sige den rige verdens betingelser, som er den virkelige hindring for en autonom økonomisk udvikling i u-landene.

Er optimismen begrundet?

Kommissionens optimisme kan føres tilbage til en påstand i det indledende kapitel om at u-landene idag har opnået højere gennemsnitlige årlige vækstrater pr. indbygger end de industrialiserede lande havde på et tilsvarende tidligere tidspunkt i deres udvikling¹⁾. Kun den betydelige forøgelse i befolkningstallet holder alligevel væksten moderat, nemlig ca. 2 - 2,5% pr. indbygger. Den høje vækst skyldes ifølge rapporten den store ekspansion i den internationale handel og i de internationale kapitalbevægelser efter 2.verdenskrig. Samme sammenhæng mellem stigning i den internationale aktivitet og voksende vækstrater i de berørte lande gjorde sig iflg. rapporten gældende i perioden 1880 til 1913. Dengang var det især Europa, som nød godt af højkonjunktoren, men også en række af dets oversøiske besiddelser i Asien og Afrika oplevede økonomisk fremgang.²⁾ Imellem disse to perioder med høje vækstrater hæmmede to verdenskrige og en større økonomisk depression (1929-31) de internationale transaktioner og handelsforbindelser, og dermed den økonomiske fremgang i Europa og dets kolonier. Der er altså tale om parallellitet i konjunkturbevægelserne i i- og u-landene. Rapporten fremhæver dog samtidig, at medens grundlaget for de industrialiserede landes nuværende rigdom og vækst blev lagt for henved 200 år siden da England for alvor "gik på vingerne", skete der i u-landene trods væksten 1880-1913 ingen grundlæggende ændringer i deres

1) Pearson, s. 45 f. 1950-67 øgedes det gennemsnitlige bruttonationalprodukt med 4,8% årligt for samtlige u-lande. England opnåede 1780-1880 2%, Tyskland 1850-1880 2,7%, USA 1820-1850 4%, Japan 1876-1900 4%.

2) Pearson, s. 43

økonomisk-social struktur, netop fordi verdenskrige og depression sinkede den udvikling, som var begyndt.

Dette historiske tilbageblik er pinligt uhistorisk. Nyere såvel ikke-marxistiske som marxistisk inspirerede undersøgelser har forlængst givet et nuanceret billede af de socio-økonomiske konsekvenser af koloniseringsprocessen, som viser, at det ikke historisk er holdbart at gå ud fra - som Pearson-rapporten - at u-landene er blevet "ladt tilbage", at der ikke er sket strukturelle forandringer overhovedet i u-landene siden de blev "opdaget" og knyttet til den kapitalistiske verden¹⁾.

Tværtimod. Netop i slutningen af det 19. århundrede og begyndelsen af det 20. århundrede konsoliderede de europæiske kolonimagter deres økonomisk-politiske dominans over de oversøiske territorier i Afrika og Asien, hvilket medførte at koloniernes indre økonomi gradvist blev organiseret, så den kunne imødekomme behovene i de delvis industrialiserede centre. Den økonomiske aktivitet foregik overvejende på privat initiativ, sporadisk, men blev i praksis bakket stærkt op af koloniadministrationen gennem dennes konkrete beskyttelsesforanstaltninger, udbygning af transportfaciliteter og vedtagelse af absolut behagelige forordninger, som sikrede investorerne fornøden arbejdskraft og jord. Således undergik koloniernes økonomi afgørende strukturelle ændringer i løbet af denne periode. Den blev i første række baseret på at forsyne industrierne i Europa med råvarer, enten fra miner eller plantager, og blev ikke selv industrialiseret. Men det forhold, at den overvejende forblev en landbrugsøkonomi betyder ikke, at der ikke var sket grundlæggende forandringer, også i landbrugssektoren.

) Eksempler fra Afrika: P.C. Lloyd: Africa in Social Change, 1967. Samir Amin: The Maghreb in the Modern World 1970. Michael Crowder (ed.): West Africa under Colonial Rule, 1968. I.L. Markovitz (ed.): African Politics and Society, 1970. P. Worsley: The Third World, 1967. Jack Woddis: Africa: The Roots of Revolt, 1960.

Hvad er en underudviklet økonomi?

Det er Samir Amins fortjeneste at have gennemført en teoretisk analyse, baseret på omhyggelige konkrete studier af konsekvenserne af u-landenes integration i verdensmarkedet¹⁾. Som baggrund for den følgende kritik af Pearson-rapporten resumerer jeg kort centrale punkter i hans argumentation²⁾.

Ovenfor bruges "dominans" i en vag betydning om gennemtvungelsen af afhængigheds relationerne mellem i- og u-landene under koloniseringen. For Amin er dette begreb veldefineret og centralt i en karakteristik af en underudviklet økonomi. Dominansbegrebet har to sider, en handelsmæssig og en finansiell/økonomisk. Først den handelsmæssige. Den internationale handel har udviklet sig gennem tre faser med hver sine specifikke træk: (1) den merkantile fase, (2) den industrielle revolution (d.v.s. klassiske kapitalisme) og (3) monopolkapitalismen. I de to første faser er handelen mellem kolonier og kolonimagter langt større end mellem de sidstnævnte indbyrdes, men under monopolkapitalismen skifter dette, hvorefter kun ca. 20% af den internationale handel foregår mellem i- og u-lande og omvendt 80% af i-landenes handel - svarende til 80% af verdenshandelen sker med allerede industrialiserede lande. Bevægelsen i handelsrelationerne afspejler ændringer i produktionsstrukturen i i-landene: Under den merkantilistiske fase indledtes den overførsel af ressourcer (arbejdskraft, begyndende udvinding af metaller) som var med til at skabe den kapitalakkumulation, der muliggjorde investeringerne i den europæiske industri. Men i og med industrialiseringen i Europa - d.v.s. i den klassis-

---

1) Jvf. især: L'accumulation à l'échelle mondiale, Paris 1970. Desuden f.eks. L'économie du Maghreb, Paris 1966 og sammen med C. Coquery: Du Congo Français à l'UDEAC, Paris 1969.

2) Jvf. Indledningskapitlet til L'accumulation à l'échelle mondiale, Paris 1970

ke kapitalismes periode - begynder fremstillingen af relativt billige færdigvarer at vinde frem og kan nu anvendes som "bytte" for den øgede europæiske efterspørgsel efter råvarer af enhver slags. Dette betyder samtidig, at den internationale arbejdsdeling mellem landbrugslande og industrilande tager form. I den fase, hvor den klassiske kapitalisme udvikler sig til monopolkapitalisme, konsolideres denne arbejdsdeling for alvor, bl.a. som følge af, at kapitaleksport og ny teknologi nu muliggør øgede investeringer i lovende ekstraktive sektorer, som f.eks. olie, mineraler o-lign. Resultatet er, at u-landenes eksport for henvend 3/4's vedkommende stammer fra sådanne sektorer, som i-landene har grundlagt og som de fortsat mere eller mindre åbenlyst kontrollerer.

Det andet aspekt af dominansbegrebet, det finansielt/økonomiske, forstærker den handelsmæssige dominans. I-landenes investeringer i u-landene tenderer altid mod at fremkalde en tilbagestrømning af profitter til i-landet, som overstiger den oprindelige investeringsstrøm. Resultatet er, at alvorlige betalingsbalanceproblemer opstår.

Denne stærke eksternt dominerede økonomiske struktur er dog kun ét af de særlige karakteristika ved en underudviklet økonomi. Amin nævner desuden de meget store produktivitsforskelle mellem økonomiens enkelte sektorer, f.eks. landbrug, forskellige grene af industrien, handels- og transportsektoren etc. Forskelle i produktivitet forekommer naturligvis også i udviklede lande, men her i betydeligt mindre omfang, fordi profitten udjævnes mellem sektorerne, ligesom, der forekommer forskellige mekanismer til justering af lønningernes størrelse i de enkelte sektorer. Endelig fremhæver Amin, at en underudviklet økonomi er præget af, at dens enkelte sektorer kun har spinkle forbindelser med hinanden. De er i regelen næsten udelukkende forbundet med de relevante centre i den udviklede økonomi. En sådan forvridning af strukturen forstås bedst ved en sammeligning med en alle-

rede integreret økonomi. Her handler de enkelte sektorer med hinanden, og hver leverer "sit bidrag" til fremstillingen af den endelige vare, d.v.s. har hver sin vigtige andel af nationalproduktet. I u-landene produceres som nævnt overvejende råvarer beregnet til raffinering i de industrialiserede lande. Man fristes til at sige at u-landenes økonomi som helhed tjener i-landene mere end dem selv.

Det afgørende altså, at i og med dannelsen af sådanne underudviklingsstrukturer er betingelserne for økonomisk udvikling radikalt forskellige for henholdsvis i- og u-lande. Mens vækst i en allerede udviklet økonomi har gode muligheder for at forplante sig som et dynamisk element fra en sektor til en anden, d.v.s. vækst med udvikling, finder omvendt vækst i en underudviklet økonomi sted inden for allerede etablerede afhængighedsstrukturer, hvilket betyder, at der bliver tale om vækst uden udvikling.

På baggrund af dette resumé af Amin's teori kan vi vurdere Pearson-rapportens tese om en slags parallellitet i udviklingen mellem i- og u-lande. Påstanden om økonomisk fremgang i afrikanske og asiatiske lande i perioden 1880-1913 er ikke belyst, hverken med tal, eksempler eller argumenter. Kommissionen synes da også at slå sig selv på munden: i betragtning af, at forskellen mellem i- og u-landenes økonomier omkring 1880 var betydeligt mindre end den er nu, af at der altså har været parallellitet i konjunkturerne siden da og af at væksten siden 1950 endda hævdes at have været højere i u-landene end i i-landene - skulle u-landene idag i virkeligheden have været næsten på højde med i-landene. En sådan påstand turde være absurd. Det er rigtigt, når rapporten taler om, at der har været "økonomisk fremgang" i den nævnte periode i en række kolonier, og at der er sammenhæng mellem dette og den internationale aktivitet. Netop 1880 til 1913 udviklede kapitalismen sig til monopolkapitalisme, og de første større investeringer i ekstraktive industrier i kolonierne fandt sted med en høj vækstrate som resultat. Men denne "økonomiske fremgang" af fødte vækst, der ikke skabte udvikling i kolonien. Det overskud stigningen medførte blev enten anvendt til lokalt "luk-

susforbrug" eller ført tilbage til "moderlandet", hvor det kunne indgå i sikrere investeringer som følge af den større og mere stabile efterspørgsel. Kun en forsvindende del blev reinvesteret i kolonien - og i så fald inden for samme ekstraktive produktionsgren. Væksten var dermed ofte udtryk for en stigende underudvikling.

Samtidig kan der stilles spørgsmålstejn med hensyn til de tal Pearson-kommissionen benytter for at underbygge sin påstand om større vækst i u-landene end i de industrialiserede lande efter anden verdenskrig. En fransk undersøgelse fra 1968 viser således det stik modsatte, at u-landenes situation relativt set forværres.¹⁾ Og undersøger man langtidsudviklingen viser analyser foretaget af Economic Commission for Africa (for 1860 til 1960), at 23 lande har haft en gennemsnitlig vækst på ca. 0,2%, mens 14 lande opnåede 1,3% og de fem lande, som opnåede de højeste vækstrater i snit havde 1,9% vækst. Samtlige europæiske lande havde højere vækstrater i samme tidsrum.²⁾

Til trods for Pearson-rapportens optimistiske tal for industriproduktion, landbrug og eksport er der således all mulig grund til at spørge, om u-landene virkelig er i færd med at udvikle sig? Vi skal i næste afsnit se nærmere på problemerne vedr. landbrugssektoren.

Landbrugskapitalismens begrænsning.

Udviklingen i landbrugssektoren er af vital betydning for enhver moderniseringsproces. På dette punkt synes der at være udbredt enighed blandt både marxistisk og ikke-marxistisk inspirerede økonomer. Landbruget må producere overskud, tilstrækkeligt stort til både at forsyne den voksende arbejder-

---

1) Vækst pr. indbygger BNP 1954-66 i i-landene 3,2%, i u-landene 1,9%. Væksten i u-landene er faldet fra 1954-60. (2,3% pr. indbygger) til 1960-66 (1,6% pr. indbygger). Paul Bairoch Evolution 1960-67 et perspectives a court terme de l'economie du tiers monde, cit. efter Amin (1) s. 4.

2) Jvf. note 2 s.5 . Tallene stammer fra UNO-ECA, The Economic Situation of Africa in Recent Years, E/CN.14/435, januar 1969., cit. efter Amin (1), s. 5.

klasse i byerne og til at skaffe valuta hjem via eksport af mere eller mindre forarbejdede produkter. Det er altså fra landbruget man i industrialiseringens første fase har mulighed for at ekspropriere overskud som igen kan akkumuleres til nødvendige investeringer i basisindustri eller anden industri.¹⁾

Pearson-rapporten fremhæver²⁾ at netop udviklingen i u-landenes landbrug langt har oversteget forventningerne. Tidligere var produktionen på det nærmeste gået i stå og kunne kun få steder holde trit med stigningen i fødselstallet. Men i de senere år har flere asiatiske lande oplevet en stærkt voksende landbrugsproduktion, som kommissionen forsigtigt tilskriver "den grønne revolution". Alt i alt er det endnu for tidligt at vurdere, hvor dybtgående og hurtige ændringer "den grønne revolution" med sit kompleks af teknologi og politik vil få. Det synes givet, at den har skabt grundlaget for en radikalt ændret situation for landbruget, men samtidig er nye forhold blevet afgørende for udnyttelsen af de teknologiske landvindinger: afsætningsproblemet, spørgsmålet om transportmuligheder for den øgede produktion, og om udstykningsbetingelser, jordreformer, sammenlægninger etc. Mange af disse forhold kræver opmærksomhed dersom "den grønne revolution" skal udnyttes bedst mulig, og der skal skabes nye arbejdspladser.³⁾

Det er karakteristisk, at Pearson-rapporten kun med en enkelt sætning berører de strukturelle forhold i landbruget og de konfliktmekanismer, som kan tænkes at træde i funktion, hvis der gøres forsøg på at ændre ejendomsforholdene. Den er tavs om hvilken ejendomsstruktur, der faktisk eksisterer med hensyn til jord i store dele af den underudviklede verden og hvilke konsekvenser denne måtte have for en egentlig udvikling inden for landbruget. I stedet hæfter rapporten sig alene ved

1) Jvf. feks. Maurice Dobb: Kapitalism socialism och underutveckling, Tema, Stockholm 1970, ss. 133-183.

2) Pearson ss. 50-54

3) Pearson s. 79.

imponerende procentvise for forøgelse af madvareproduktionen i udvalgte lande i Asien,¹⁾ og efterlader ved sin overfladiskhed læseren i den tro, at når det drejer sig om at udvikle landbruget i u-landene, gælder det blot om at tilføre rigelige mængder kunstgødning, opføre anlæg til kunstvanding og sørge for afsætningsmuligheder for den udvidede produktion.

Tabellen over den årlige vækst inden for u-landenes landbrug leder imidlertid læserne på sporet af, at der er mere til sagen end bare forventninger til "den grønne revolution's" fremtidige resultater. Tabellen viser således stor spredning i landbrugsvæksten, når den gøres op pr. region²⁾, og man fristes derfor til at se nærmere på det gennemsnitstal som omfatter en enhed af f.eks. Afrikas størrelsesorden. Hvilke uligheder tilsløres ved rapportens ene oplysning? Samir Amin fremhæver³⁾, at der i Afrika side om side med store områder præget af tilbagegang eller blot stagnation i landbrugsproduktionen findes mindre "centre" med høj, omend ofte kortvarig vækst, og at det netop er ved studiet af de konkrete betingelser for disse enkeltstående eksempler på økonomisk fremgang i landbrugssektoren, at man kan drage vigtige konklusioner med hensyn til betingelserne for vækst med udvikling.

Amin har tidligere påvist⁴⁾, at der synes at være sammenhæng mellem på den ene side en forøgelse i landbrugets produktivitet og på den anden side etableringen af landbrugskapitalisme. De områder i Afrika, som har oplevet høj vækst i produktion af landbrugsvarer, har altså visse fælles strukturelle træk, som der her kan være grund til at redegøre for, fordi de samtidig danner rammen for en videre landbrugsmæs-

1) Pearson, tabel 2-3- og 2-4.

2) Gennemsnitlig årlig vækstrate i landbrugsproduktioner 1960-66. U-landene under et: 2,1%. Latin-Amerika 3,7%. Syd-Asien 0,6%, Afrika 1,4% ect. Tabel 2-3, Pearson s. 50.

3) Amin (1), s. 9

4) Amin: The Development of Capitalism in Black Africa, Man and Society, i En partant du capital, Anthropos, Paris 1968.

sig udvikling. Amin sonder mellem to typer landbrugskapitalisme i Afrika¹⁾. Begge er naturligvis baseret på anvendelse af betalt arbejdskraft, men de varierer med hensyn til indbygget dynamik. I det tropiske Afrika, navnlig Vest- og Sydafrika har landbrugskapitalismen udviklet sig fra en "semi-feudal" struktur med store produktionsenheder. Uden for det tropiske Afrika og tildels i Østafrika er landbrugskapitalisme baseret på mindre brug særlig typisk. I begge slags brug er en kapitalistisk produktionsform fremherskende og Amin mener at have fundet fire karakteristika for de former, hvorunder selve denne produktionsform vandt indpas:

- 1) Den sociale og/eller etniske struktur må være så klart lagdelt, at de herskende grupper kan tilegne sig ekstra jord - og en vis koncentration af jord må finde sted, f.eks. i form af plantager, stordrift etc., under ledelse af et landligt borgerskab.
- 2) Befolkningstætheden må være så stor, at der er basis for at skaffe fornøden betalt arbejdskraft. En proletariseringsproces, evt. i løbet af een eller to generationer, må finde sted, hvorved billig arbejdskraft sikres. Denne vil ofte kunne fremmes såfremt der findes en etnisk fremmed indvandret eller direkte importeret gruppe.
- 3) Jordens frugtbarhed må være tilstrækkelig stor til, at der kan produceres overskud, selv med ringe mekanisering og ekstensiv drift.
- 4) De politiske forhold må ikke hæmme udviklingsmulighederne, dvs. der bør, f.eks. være frihed til at arbejde, gode kreditmuligheder osv.

En vis koncentration af jord, proletarisering af arbejdskraft og dannelse af et landligt borgerskab er således centrale træk ved landbrugskapitalismen. Under kolonitiden udgjorde europæere selv dette landlige borgerskab hvorved en politisk alliance med koloniadministrationen

---

1) Amin (1), s. 9

blev selvfølgelig. Men endog efter koloniens politiske uafhængighed tenderer denne alliance mod at fortsætte, idet dog et lokalt borgerskab nu har overtaget kolonisatorernes rolle. Under alle omstændigheder er alliancen ensbetydende med en vis monopolisering af jordudnyttelsen og bidrager dermed til at forstærke de strukturelle træk ved landbrugs-kapitalismen, navnlig f.eks. i Vestafrika. Monopolet betyder, at modernisering af produktionen for at bevare den økonomiske position ikke er nødvendig, og landbrugsproduktionen har derfor hyppigt karakter af "simpel" dyrkning af råvarer, beregnet til eksport. Den er med andre ord ofte en isoleret økonomi med marginal forbindelse med u-landets øvrige økonomiske sektorer.

I Afrika, men også i store dele af Latin-Amerika og Asien, er landbrugets videre udviklingsbetingelser bestemt af denne kapitalistiske struktur. Det er inden for denne struktur "den grønne revolutions" teknologiske landvindinger skal udnyttes, hvis Pearson-rapportens råd skal følges. Men der er al mulig grund til at antage, at en landbrugspolitik à la kommission, som først og fremmest lægger vægt på ydre teknologiske forbedringer uden hensyn til den bagvedliggende socio-økonomiske struktur, vil vise sig forfejlet. Samir Amin anfører endog, at selv en landbrugspolitik med dannelse af kooperativer og mobilisering og organisering af landbefolkningen på programmet intetsteds hverken har hindret plantagesystemet i at udbredes, hvor det havde mulighed for at udvikle sig, eller iøvrigt kunnet medføre en kvalitativ forandring af landbrugsstrukturerne, som kunne danne basis for egentlig udvikling¹⁾.

Historien viser flere eksempler på, at relativt høj vækst har kunnet opnås i u-landenes landbrug, hvor et vist prisincitament har været til stede. Men dels har priserne overvejende været bestemt ud fra verdensmarkedet i mangel af lokal efterspørgsel af betydning, dels har prisincita-

---

1) Amin (1), s. 9

mentet i sig selv kun været en nødvendig (og altså ikke tilstrækkelig) betingelse for en sådan vækst. Det er afgørende at forstå, at et prisincitament kun har kunnet resultere i øget produktion i den eller de sektorer det har drejet sig om, såfremt en kapitalistisk struktur med dens oven for nævnte fire træk var etableret.

Fremskridt inden for landbruget er altså på den ene side bestemt af de rammer landbrugskapitalismen sætter, på den anden side af prisstrukturen på verdensmarkedet. Begge forhold betyder - at dømme ud fra afrikanske erfaringer - en alvorlig blokering af egentlig landbrugsmæssig udvikling. For det første medfører ejendomsstrukturen med hensyn til jord, at det overskud, som skabes i den enkelte sektor som nævnt kun reinvesteres i yderst begrænset omfang, idet det i stedet anvendes til uproduktivt (og ofte importkrævende) luksusforbrug. Men samtidig viser afhængigheden af verdensmarkedet sig som et tveægget sværd: overførslen af de internationale priser, dannet ud fra prisstrukturen i de industrialiserede lande, til u-landene indeholder i sig selv en hindring for den videre landbrugsmæssige udvikling. Gennem prisstrukturen - og det vil i praksis sige gennem den internationale handel som Pearson-rapporten så intenst anbefaler u-landene at basere sig på - sker en stadig værdioverførsel til de allerede industrialiserede lande på alle de områder, hvor der trods tilnærmelsesvis samme produktivitet inden for samme sektorer alligevel er store lønforskelle:

"Le marché international impose à la périphérie des termes d'échange de plus en plus défavorables, l'échange de quantités de travail total (c'est-à-dire direct et indirect) de plus en plus inégales. A notre époque la disproportion est devenue fantastique: le paysan africain obtient souvent contre 100 journées de dur travail manuel, l'équivalent en produits de moins de 20 journées (de 8 heures) de travail direct et indirect "européen". La disproportion est aujourd'hui incomparablement plus grande qu'il y a un siècle. Ainsi par le mécanisme de la soi-disant "spécialisation internationale", l'accumulation au centre bénéficie-t-elle d'un transfert systématique de

valeur provenant de la périphérie. Ce transfert de valeur qui fournit - estime-t-on-environ 5 à 10% du produit intérieur brut des pays développés (environ 5 fois l'importance au revet pour eux le commerce qu'ils font avec les pays sous-développés), coûte aux pays sous-développés d'Afrique noire (dont les exportations représentent environ 20% de leur production) plus de 50% de leur produit intérieur brut.¹⁾

Vi må altså konkludere at udvikling af landbruget baseret dels på landbrugskapitalisme, dels på yderligere integration i det internationale marked, sådan som Pearson-rapporten anbefaler, vil blokeres netop på grund af selve disse "udvejes" konsekvenser for u-landene.

Industriel udvikling ad kapitalistisk vej i en underudviklet økonomi.

Næppe nogen variant af industrialiseringspolitik er uprøvet i u-landene, hævder Pearson-rapporten²⁾. Nogle lande har lagt vægt på produktion til erstatning for importen, andre på eksportorienteret produktion. Uanset hvilken politik der har været ført, synes udsigterne for fortsat vækst i industriproduktionen imidlertid nu mindre gunstige, med mindre der sker en koordineret omlægning af den førte investerings- og toldpolitik både i i- og u-lande. Den høje vækst u-landene har oplevet gennem de sidste 17 år - højere end de industrialiserede lande - skyldes for en stor del, at u-landene har gennemført beskyttelsesforanstaltninger i form af subsidier og told. Men disse midler er kun anvendelige så længe produktionen sigter på at erstatte importen. Når grænserne for hjemmemarkedets evne til at af-tage produkterne er ved at være nået, tvinges industrien - hvis den fortsat skal ekspandere - ud på verdensmarkedet, hvor konkurrencevilkårene gør udsigterne tvivlsomme...³⁾

Udover at føje til⁴⁾, at erfaringerne har vist, at hvis udviklingen i industri og landbrug ikke følges ad, kan der

1) Amin (2), s. 113

2) Pearson, s. 54 f.

3) Pearson, s. 55 og s. 81

4) ibid.

opstå valutamangel, inflation og andre balanceproblemer, indskrænker rapporten sig til at give en række statistiske oplysninger om den hidtidigt opnåede vækst. Som det var tilfældet i afsnittet om landbruget, undlader kommissionen at foretage en nærmere analyse af, hvordan en autonom industrialisering overhovedet kan gennemføres, endsige af, hvordan den hidtidige industrielle vækst er opnået. I stedet går kommissionen på baggrund af den rent statistiske beskrivelse over til at fremsætte en række anbefalinger. I-landene opfordres således stærkt til at liberalisere deres importpolitik over for u-landene. For u-landenes vedkommende er hovedtemaet, at de dels bør tilvejebringe et så gunstigt klima, skattemæssigt, lovgivningsmæssigt etc. som muligt for at tiltrække privat udenlandsk industri, dels bør satse på øget eksportproduktion. Vanskelighederne ved at deltage i den internationale handel bør overvindes ved at opbygge en bevidst eksportorienteret industri med henblik på at den skal kunne konkurrere på "lige fod" med et "åbent" verdensmarked. Dvs. produktionsstrukturen skal tilpasses verdensmarkedets krav, og de komparative fordele udnyttes fuldt ud ved at intensivere den internationale arbejdsdeling¹⁾. Endelig bør der lægges vægt på den type investeringer som betyder, at afkast til kapitalen prioriteres højere end afkast til arbejdskraften.

Jeg har allerede hævdet, at Pearson-kommissionens strategi (også) på dette felt snarere synes at føre til u-landenes endnu større afhængighed af de industrialiserede lande, end til det mål kommissionen selv formulerer. Men denne påstand må der naturligvis argumenteres yderligere for.

At følge Pearson-kommissionens forslag betyder i det store og hele at intensivere den allerede førte industrialiseringspolitik, dvs. at udvide den kvantitativt, men ikke søge at ændre den kvalitativt. Dette er bemærkelsesværdigt, eftersom erfaringerne siden 2. verdenskrig har vist, at den nok kan føre til kraftig vækst i en eller få sektorer i en

---

1) Pearson, s. 89.

kortere periode i lande, som har særlige betingelser for udvinding af råvarer, men at hverken disse eller andre lande i den underudviklede lejr har opnået egentlig industriel udvikling, forstået som "en systematisk och medveten oppbyggnad av en homogen och självcentrerad ekonomi som är dynamisk utan ständig hjälp utifrån¹⁾". Og det til trods for, at der ikke har været mangel på hjælp eller råd fra i-landene eller deres internationale organisationer (f.eks. verdensbanken). Dette resultat synes man at nå uanset om man undersøger de opnåede resultater i Afrika eller Asien. I det følgende hentes kun eksempler fra Afrika.

Nationalregnskaber, som opviser høje vækstrater, skorter det ikke på. Men ser man nærmere på de afrikanske lande, som ifølge statistikken har opnået den højeste vækst, nemlig Libyen, Algir, Liberia, Ægypten, Gabon, Togo, Elfenbenskysten, Nigeria og Senegal, vil man opdage, at det i virkeligheden kun er Ægypten, som blandt disse har opnået tilløb til industriel udvikling i ovennævnte forstand²⁾. I de øvrige lande skyldes vækstraten helt overvejende fremstilling af en eller to råvarer til eksport, typisk olie, mineraler eller plantageprodukter. Denne produktion har ingen form for afsmitningseffekt haft på andre sektorer, derimod undertiden resulteret i øget import. Den har været isoleret og mulighederne for yderligere vækst synes nu tilmed blokeret. Dels har der ikke samtidig fundet udvikling sted inden for landbruget, hvilket har medført store forskelle i produktivitet mellem de to sektorer og overhovedet mangel på fødevarer til brug for bybefolkningen og eksport, dels er efterspørgslen på verdensmarkedet ikke steget tilstrækkelig meget ligesom denne kun i begrænset omfang lader sig påvirke af u-landenes udbudspolitik.

Dertil kommer at vækst uden udvikling i sig selv har indbyggede blokeringsmekanismer. Den vil næsten uundgåeligt

---

1) Samir Amin's formulering i et interview: Kapitalism och underutveckling i Afrika, Zenit nr. 15, 1969, s. 45

2) Amin (1), s. 14

medføre underskud på handelsbalance og betalingsbalance samt tendere mod at skabe arbejdsløshed.

Underskuddet på handelsbalancen opstår som oven for antydnet bl.a. som følge af, at den høje vækst i brutto-nationalproduktet i sig selv vil have tendens til at øge importen. Eftersom eksporten udgår fra en enkelt sektor, f.eks. mineraler, skal denne vokse uforholdsmæssigt meget for at imødekomme importbehovet¹⁾. Valuta- og betalingsbalanceproblemet er tildels en konsekvens af genudførslen af profitter, der altid på længere sigt overstiger den oprindelige investering. På den ene side medfører integrationen i verdensmarkedet derfor en række mere eller mindre rationelle importbehov, som u-landenes regeringer er nødt til at dække bl.a. som led i udviklingspolitikken, men samtidig sætter denne integration en begrænsning for at udvikle økonomiens egentlige muligheder. Derfor bliver u-landenes vækstresultater ofte høje, men kortvarige. Amin karakteriserer hele den tredje verdens historie som:

"...l'histoire de "miracles" sans lendemain: sa géographie porte la marque de "zones dévastées", naguère "prospères", mises en valeur à un stade du développement du capitalisme comme appendices spécialisés nécessaires à ce stade, puis abandonnées ensuite, le centre d'intérêt des richesses à mettre en valeur s'étant déplacé. Exemple caractéristique, le Nord-Est brésilien, naguère florissant - lorsque le sucre constituait une ressource importante pour l'accumulation au centre - est aujourd'hui zone de famine."²⁾

Når Pearson-rapporten anbefaler u-landene at satse på en eksportorienteret industri virker dette som et "nyt" baghold. En væsentlig forudsætning for at kommissionens politik skal lykkes er, at i-landene øger deres import af færdigvarer fra u-landene, sådan som også foreslået. Men dette for-

1) Amin (1), s. 15, fremhæver, at en vedvarende vækst på ca. 6% forudsætter en årlig stigning på mellem 12 og 18% i eksporten. Selvom råvarerne fandtes i fornødent omfang, vil efterspørgslen aldrig være tilstrækkelig stor.

2) Amin (2), s. 114.

slag virker nærmest grotesk på baggrund af i-landenes faktiske holdning til hele dette spørgsmål, jvf. de to UNCTAD-konferencer 1964 og 1968. Pearson-kommissionen havde antagelig været virkeligheden en smule nærmere, hvis den havde taget højde for de interesse modsætninger som eksisterer mellem i- og u-lande, også på dette område. Dertil kommer, at en industrialisering med henblik på eksport til i-landene - hvis en sådan eksport alligevel blev mulig - ikke nødvendigvis ville være til fodel for u-landene. Amin gør opmærksom på¹⁾, at en sådan produktion antagelig ville blive baseret på en "klassisk" produktionsteknik, hvorimod fremtidens produktion i i-landene vil blive baseret på elektronik og automation. En sådan struktur vil tendere mod at accellerere udviklingen langt mere i i-landene, og altså øge svælget mellem i- og u-lande.

Det er - endnu engang - selve deltagelsen i verdensmarkedet, som er sagens kerne. For en underudviklet økonomi, som er henvist til at agere på de betingelser, det internationale marked stiller for at deltage i finansiering af industri og med hensyn til handel, gør der sig forskellige blokeringsmekanismer gældende, som på en og samme gang skyldes og selv yderligere forstærker underudviklingens struktur.

Europa finansierede sin opbygning af industri bl.a. takket været store ressource tilførsler fra kolonierne. U-landene har et lignende behov for kapital. Men den er kun opnåelig, hvis dens anvendelse er rentabel efter i-landenes normer. Pearson-rapporten er i så henseende realistisk, når den anbefaler investeringer af den tidligere omtalte type, beregnet til eksport, der vil kunne sikre de udenlandske investorer, at profitten kan hjemtages i hård valuta. Men uanset rapportens forslag om at differentiere produktionen og satse mere på lette industrivarer, er der næppe tvivl om, at u-landene kun kan gøre sig håb om at suge privat udenlandsk kapital til sig, der kan anbringes i relativt højt produktive ekstraktive sektorer.

1) Amin (1), s. 15 f.

Som det før er fremhævet vil sådanne investeringer nok opvise pæne vækstresultater, men næppe føre til udvikling. Tværtimod, vil de kunne betyde yderligere skævhed imellem de enkelte sektors produktivitet i det pågældende u-land. Ja, man fristes til at sige, at jo højere vækst pr. indbygger statistikken opviser, desto mere vil det pågældende u-land være integreret i det internationale system og jo mere er det derfor underudviklet. Eksempelvis er Gabon med 600.00 dollars pr. indbygger ikke mindre underudviklet end Rwanda med 70.00 dollars pr. indbygger.¹⁾ Selve væksttallet er således i det hele taget et højst ufuldstændigt udtryk for udviklingsbetingelserne i en given økonomi.

Også på et andet punkt blokerer verdensmarkedet virkningen af en udadvendt industriel vækst for landets indre udvikling, nemlig via det allerede omtalte "ulige bytte" mellem i- og u-lande. Vundne stigninger i den industrielle produktivitet har i u-landene sjældent ført til højere lønninger til arbejdskraften, i modsætning til i i-landene. Når der derfor handles varer mellem de to grupper lande fremstillet med nogenlunde samme produktivitet, men med langt lavere arbejds lønninger i u-landene, overføres via priserne på verdensmarkedet til stadighed værdi til i-landene, som ikke kan måles via statistikken, men som indirekte afspejles i den bestandige forværring af bytteforholdet, som u-landene oplever.²⁾

Afslutning.

Tilbage står at drage nogle foreløbige konklusioner på to felter. For det første: kritikken af Pearson-rapporten peger i retning af en bestemt "alternativ" udviklingspolitik. Hvis integrationen i verdensmarkedet - på dets betingelser, og d.v.s. de industrialiserede landes - er selve baggrunden for blokeringen af u-landenes udvikling, bliver en - i det mindste midlertidig - isolation fra dette verdens-

1) Amin (1), s. 13

2) En nærmere redegørelse for det "ulige bytte" findes i Niels Albertsens artikel andetsteds i tidsskriftet.

marked en uomgængelig forudsætning for at udvikling kan opnås. En isolation af et større markedsområde som f.eks. Afrika syd for Sahara, eller hele det Afrikanske kontinent, må skabes, hvis der skal kunne finde en centralt styret etablering sted af komplementerende industrier, d.v.s. både basisindustrier og færdigvareindustrier, og ske en radikal forandring af sociale og tekniske strukturer inden for landbruget. Men kun som en vision i den rene tanke kan man forestille sig en sådan isolation fra det kapitalistiske verdenssystem gennemført. Lige så lidt udvikling er et spørgsmål om "god vilje", som gentagne gange hævdet af McNamara og Pearson-kommissionen¹⁾, lige så lidt har en sådan manøvre karakter af et frit politisk valg, som politikere i u-landene blot kan beslutte sig for. For det første vil selve det omgivende verdenssystem næppe kunne tolerere at miste livsnødvendige råstofleverancer endside afsætningsmarkeder af en sådan størrelsesorden, for det andet forhindrer selve den sociale struktur og de dominerende interesser i u-landene selv, at en løsrivelse vil kunne finde sted. Efter at have opnået politisk uafhængighed er et lokalt borgerskab i mange u-lande vokset frem og har overtaget og videreudviklet de positioner, som allerede koloniherrerne grundlagde inden for økonomi, handel etc., og som derfor konkret er afhængige af de økonomiske forbindelser med den industrialiserede verden. Jo tættere integration i verdensmarkedet, desto mere veludviklet synes dette industrielle og landlige borgerskab at være, og dermed dets interesse i at bevare den nuværende struktur. Jo mere utopisk bliver samtidig tanken om at sikre en national autonom udvikling via isolation. En sådan isolation vil formentlig kun kunne udløbe af en revolutionær social omvæltning, d.v.s. afhænger af de specifikke sociale strukturer og magtkonstellationer i det enkelte land. Og selv om dette sker vil den industrialiserede verdens interesser kunne komme på tværs. Kun konkrete analyser kan i så

---

1) At reducere udvikling til et spørgsmål om "god vilje" hos de implicerede parter er at tilsløre, at der findes interessebestemte modsætninger gemt i problematikken. McNamara, præsident for Verdensbanken, ynder at bruge vendingen i sine taler. Pearson-kommissionens overskrift til 1.kapitel lyder: Et spørgsmål om vilje...

henseende sige noget om det enkelte u-lands situation.

Den anden del af konklusionen drejer sig om Pearson-rapportens funktion i kraft af, at den producerer et bestemt billede af udviklingsproblematik og af forholdene mellem i- og u-lande. Essensen i dette billede: at u-landene er stagnerede, men at først koloniseringen og siden udviklingsbistanden har bidraget til at sætte en vis udvikling igang, er dele af myter, som længe har domineret opfattelsen i den industrialiserede verden på hele dette felt. Myterne præger den gængse opfattelse, men også i vid udstrækning samfundsvidenskabelige fremstillinger.¹⁾ Billedet forudsætter, at forholdet mellem i- og u-lande opfattes som harmonisk, præget af gensidig forståelse og kontinuitet. Der er ingen interesse modsætninger mellem industrialiserede og underudviklede lande.²⁾

Billedet af de stagnerede u-lande er angiveligt ikke historisk holdbart. Når det ikke desto mindre er det fremherskende og tilmed til stadighed reproduceres, som nu med stor styrke af Pearson-kommissionen, vil det formentlig være naivt at søge forklaringen i almindelig uvidenskabelighed. I stedet bør den antagelig søges i selve den funktion billedet har for det samfund, som producerer det. Dette kan kun antydes her. Man kan konstatere, at i-landenes billede af udviklingsbetingelserne i u-landene dels godkender, dels tilskynder yderligere til konkrete økonomiske aktiviteter, f.eks. udbygning af handelen med råstoffer og færdigvarer, forøgelse af udenlandske private investeringer, ydelse af større bistand, incl. bundne statslån o.s.v. Hver for sig har disse aktiviteter kun begræn-

1) En samlet kritik af "sociologiske" udviklingsmodeller og af Rostow's fem-fase model for udvikling findes hos A.G. Frank Sociologi of Development and Underdevelopment of Sociologi, Zenit Reprint 1, 1968. Se endvidere R. Blackburn: A Brief Guide to Bourgeois Ideology, i A. Cockburn & R. Blackburn: Student Power, Penguin 1969, og R.I. Rhodes: The Disguised Conservatism in Evolutionary Development Theory, i Science & Society, Fall, 1968, vol. XXXII, No. 4.

2) Dette er Raymon Aron's formulering fra 1957, The Industrial Society, s. 24.

set økonomisk betydning for i-landene (og u-landene, for den sags skyld), men tilsammen danner de et mønster af transaktioner og økonomiske forbindelser, som har været konstituerende for de rige kapitalistiske landes udvikling frem til idag, og som efter alt at dømme fortsat er et væsentligt element i deres udvikling. Pearson-rapporten anviser ikke, som den hævder, skridt til en autonom udvikling i u-landene. Derimod bidrager den til at legitimere fortsættelsen af en konkret politik over for disse lande, der først og fremmest afspejler behov i i-landene. Man kan tilføje, at der intet besynderligt er i, at verdensbankens (læs: i-landenes) manifest er en smuk opskrift på, hvordan verden vedbliver at være kapitalistisk på verdensbankens betingelser.